

МИКОЛА ТИМОШИК: ЯК ВИТЯГНУТИ НАШУ ЖУРНАЛІСТИКУ З КОМУНІКАЦІЙНОГО БОЛОТА

Недавня наукова поїздка до Львова вселила кілька ноток стриманого оптимізму щодо професії журналіста, якій залишаюся вірним уже понад 45 років.

У Львівському університеті імені Івана Франка захищала докторська дисертація з реальної журналістики. Уперше за останні чотири роки. А тема звучала так: «Журнал «Універсум» у контексті українського державотворення: концептуальні засади, дискурси, прогностика (1993–2023 рр.)». Її виконавиця — відповідальний секретар цього журналу Вікторія Романчук. Отож, особа, яка достеменно освоїла журналістську кухню зсередини, бо упродовж низки років перебуває в гушці процесу творення якісної національної журналістики. На захист була подана і сама дисертація обсягом до 300 сторінок, а ошатно видана монографія з цікавими додатками, присвячена історії і сьогоденню цього знакового в українському інформаційному просторі журналу. Ініціатором теми й науковим консультантом був професор Степан Кость.

Мені випала честь бути офіційним опонентом цієї роботи. Відразу наголошу, що захист видався блискучий. А обшир активно обговорюваної колегами проблематики мимоволі виїшов за береги означеної теми.

Чому?

Бо зачеплено за живе болісне питання, яке вже давно висить у повітрі, чекаючи запізнілої і конкретної відповіді:

– що відбувається з нашою журналістикоюзнавчою наукою?

– чому ми маємо терміново рятувати й витягувати якісну журналістику зі знахабнілого болота так званих комунікаційно-каналізаційних технологій?

Що сталося, що наша журналістика, яка весь час жила в умовах бездержавної нації, піднімала народ з колін, спонукала їх думати, сьогодні стала на задвірки нашої науки? Сьогодні у зв'язку з переведенням журналістики під нове крило соціальних комунікацій, теорія та історія журналістики, яка була на першому місці, опинилась на останньому. Сьогодні її витіснили так звані соціальні комунікації та комунікаційні технології. І тому, відповідно, відбувся крен колозальний в цьому напрямку. І фактично журналістика почала витіснятися таким чином, що, фактично, прийшлося до перейменування напрямку журналістика в комунікативістику. Ви знаєте, що відбувалося, коли на стіл Гройсману, тодіш-

ньому прем'єр-міністру, був покладений проект керівників нашої галузі журналістики про те, щоб перейменувати нашу галузь журналістику в комунікацію. Як результат – знизили практично всі журнали зі словом журналістика, як результат – у нас сьогодні на конференціях, присвячених журналістиці, не говорять про журналістику, а тільки про комунікацію та комунікаційні технології. В результаті, ми сьогодні радіємо, як з'являється рідко дисертація, присвячена захисту саме якісної журналістики. Це перший аспект. Другий аспект я б назвав, як аспект повернення до проблематики самої журналістики у конкретиці європейського розуміння, у контексті розуміння місії й чину журналістики, а ми сьогодні про це не говоримо. Місію журналістики обґрунтував ще Іван Франко. Тому в цьому контексті сьогоднішня проблема, яка просто не може не бути непоміченою. І третя архіважлива тема – це кадрова проблема. За останні 25 років аспірантура, докторантура і всі інші виховали цілу плеяду викладачів факультетів журналістики, яких у нас, до речі, 80, а раніше було 2. Журналістику викладають люди, які не тямлять у журналістиці і не працювали журналістами.

Далі тезово деякі мої міркування про це з трьох визначальних точок зору.

1. Гостра потреба вивести національну журналістику та науку про неї з руйнівних, бо професійно розмитих, пут теорій масової комунікації.

Сьогодні стало очевидним: поспішне й необґрунтоване переведення у середині 10-х років минулого століття журналістики під парасольку нового напрямку досліджень «соціальні комунікації» зіграло з журналістикою злий жарг. «Теорія та історія журналістики», посідаючи на початку перше місце в ієрархії шести наукових напрямків цього блоку, поступово й неухильно (в кількісному і якісному вимірах) скочувалися на останні місця. Натомість «Прикладні соціально-комунікаційні технології», ніби під чиеюс диригівальною паличкою, стрімко піднімалися (в пріоритетах здобувачів та їхніх наукових керівників) із останнього на перше місце. Сфера суто журналістикознавчих досліджень в останні два десятиліття різко скоротилася. Колись рясні наукові збірники українських вишів із назвою «Журналістика» чи не повсюдно переназивалися «Соціальними комунікаціями». У цій же короткій хроніці свідомого нищення класичної жур-

Вікторія О. Романчук. «Журнал «Універсум» у контексті українського державотворення: концептуальні засади, дискурси, прогностика (1993–2023 рр.)» : Монографія. – Львів: Універсум, 2024. – 350 с., 7 іл.

Щоб придбати книжку, слід переказати 320 гривень (у вартість включені поштові витрати за пересилку рекомендованою бандероллю) через будь-який банк чи надіслати поштовим переказом на рахунок IBAN UA08325268000000002600744144 в ПАТ АКБ «Львів», ЄДРПОУ 19326603, МФО 325268. Одержувач: ТзОВ «Універсум».

Не забудьте надіслати на адресу редакції («Універсум», п/с 2994, Львів–17, 79017) копію квитанції поштового переказу чи платіжного доручення, чітко зазначивши при цьому свою адресу та номер мобільного телефона (вимога Укрпошти).

«Переконаний, що монографію В. Романчук з великим інтересом зустрине широке коло читачів – патріоти України, історики, політики, журналісти та університетські дослідники – усі, кому не байдужа доля української державності, навколо якої точаться запеклі бої на російсько-українському фронті й загострюється глобальний конфлікт між силами Світа й Демократії та материком Зла й Темряви.»

Юрій ЩЕРБАК,
письменник, Надзвичайний і Повноважний посол України,
Голова Ради українськопольського Незалежного Медіа Форуму

Вікторія О. РОМАНЧУК

Журнал «Універсум»

у контексті українського державотворення:
концептуальні засади, дискурси, прогностика
(1993–2023 рр.)

налістики на науковому й освітньому рівнях — дві цілеспрямовані, але поки що невдалі, спроби: заміна офіційної назви головного навчального закладу в Україні з підготовки журналістських кадрів — Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка — на Інститут масової комунікації та пропозиції Кабміну України ухвалити постанову про заміну наукового напрямку «Журналістика» на «Комунікативістику».

І ще в цьому контексті — свідоме нищення ще однієї націєтворчої спеціальності в цей кривавий для України час — «Видавнична справа та редагування». Та цей ракурс теми потребує окремого розгляду.

2. Потреба переосмислити місію, функції, роль та місце журналістики у ствердженні нації, яка упродовж віків виборювала право на свою державність, а нині зударилася в кривому двобою з одвічним російським агресором.

На початок третього тисячоліття українська преса, радіо і телебачення поставали перед цивілізованим Заходом як важко впізнаваний, розхристаний за вартісно-ідеологічними орієнтирами й відсталий із матеріально-технічного боку гібрид, утворений з двох моделей журналістики: залишків тоталітарно-радянської і паростків нової, власно заслуженої, — зі слабо вираженими національними ознаками, втім, із посилюючими російськомовними акцентами та формально декларованими намірами сповідувати європейські цінності. За умов фактично проваленого державою давно очікуваного процесу роздержавлення і приватизації ЗМІ все зриміше й частіше проглядалася невидима рука грошовитих або впливових на владному Олімпі спритних ділків від бізнесу та політики. Поступово цей сегмент журналістики прогнозовано опинявся в міцному кулаку кількох олігархічних груп.

Саме в цей період боротьба за українські ЗМІ між такими кланами розгорілася з новою силою. Звідси стає зрозуміло: хто, як і чому визначав, контролював та впливав на редакційну політику журналістських колективів.

3. Хто й чому вчать на факультетах журналістики?

Йдеться про гіркі наслідки так званої епохи суцільної університетизації. З традиційних педінститутів, а то й педучилищ, навчальні установи спішно й далеко не переконливо набували статусу університетів. У більшості таких спішно й не заслужено відкривали престижну на ту пору спеціальність «Журналістика».

Викладати там фахові предмети отримали право ті, хто захищався на новостворених «соціальних комунікаціях».

Таким чином, за останні 30 років у журналістську науку прийшла частина тих науковців-теоретиків, які фактично не мали жодного стосунку до практики діяльності ЗМІ, не оволоділи елементарними азами журналістської кухні. І, прямо називаючи речі своїми іменами, не здатні вивчити, узагальнити, осмислити те, що відбувається в складному механізмі практичного журналістикотворення в трьох його головних аспектах — організаційному, проблемно-тематичному і творчому.

Звідси пояснення неочікуваного феномену: для сучасної науки з журналістики перестали бути пріоритетом:

– серцевина специфічного фаху — текст в його широкому жанровому діапазоні побутування;

– позиція журналіста — чин правдоборця і правдозахисника;

– особливості редакційно-видавничого процесу як методики і техніки праці журналіста на фоні кардинальних змін технології виготовлення журналістського продукту;

– стандарти журналістики — каскадний набір етичних правил, засад, взірців, обов'язків, вироблених упродовж століть кращими попередниками та створених ними громадських інституцій.

Про наукову новизну винесеної на захист роботи хотів би сказати. Це журналістика з національним і людським об-

личчям, якої немає ні у практиці сьогодні, ні в теорії журналістики. Я радю, що нарешті тема з'явилася і що повернуто те, що ми необгрунтовано зневажили. У цій роботі чимало слів можна назвати «уперше». Уперше говориться про журнал, як про обличчя якісної аналітичної української журналістики. Ми сьогодні повідомляємо, але відучилися інтерпретувати, коментувати, пояснювати, що за цим стоїть, що, як, чому, через що — на це нездатні наші журналісти. І ми бачимо, що відбувається з якісною журналістикою. Уперше ми, наприклад, бачимо проблематику висвітлення тягlosti історичного буття в публікаціях самого журналу. Уперше говориться про особливості редакційної політики аналітичного журналу. Уперше про людське обличчя й уперше про національну ідею, яка в нас зникла. А зникла тому, що наша журналістика опинилася у кулаках кількох олігархів. Якщо раніше вона була однобічно партійна, то сьогодні вона олігархічна. І сьогодні про це треба криком кричати.

Наших магістрів не вчать писати наукових текстів. Їх вчать маніпулювати, компіювати і чити різноманітні технології. У нас маса спеціалістів, яких породила ця наша несправедлива піраміда. І про це ми, українські журналісткознавці, мовчимо. Ми чекаємо, що з'явиться хтось, хто розставить акценти. Сьогодні аналітичної журналістики і її творців не чути.

Ця дисертація і монографія — справді наше запізнile повернення і певний якісний зразок та еталон того, що мають робити наші молоді дослідники. І треба шукати тих, хто працює в журналістиці, хто працює зсередини, хто не є zaangażований, хто відповідає критеріям трьох П: порядності, патріотизму, професіоналізму. Коли цього немає, то буде мертва наука.

Ось те, гостроактуальне, що прозвучало у Львові.

Йдеться про теми, які буквально зникли з поля зору і наших магістрів, і докторантів, і їхніх титулованих наукових керівників:

– місія і чин національно зорієнтованої журналістики в контексті українського державотворення та чоловічих її творців у різні історично-переломові епохи із незмінним дотриманням трьох головних критеріїв буття у фаху — професіоналізму, порядності і патріотизму;

– передумови, причини і чинники перетворення журналістики в заручницю бізнесу та політичної кон'юнктури;

– критерії аналітичної журналістики в складній типології новочасних ЗМІ;

– стандарти світової наднаціональної журналістики;

– захист якісної журналістики від нашарувань новомодних і далеко не вмотивованих оціночних термінів на кшталт кросмедійна, конвергентна, гібридизаційна, діджиталізаційна тощо.

Молоді дослідники мають почати з головного: усвідомлення, що журналістика — це не соціальні комунікації, це не тік-ток, і це не технології в інтерпретації нинішніх теоретиків-комунікаторів.

Журналістика — це передусім ТЕКСТ. Це також чин, пошук, місія, обов'язок. І це — вироблені попередниками міжнародні та національні стандарти професії. Багато дипломованих журналістів та й новочасних викладачів журналістики цих стандартів і не знають, і не сповідують.

І наостанок — про стриманий оптимізм. Подану до захисту дисертацію у Львові можна розцінювати як запізнile але переконливе повернення до журналістикознавства актуальної проблематики, яка донедавна була упослідженою, відсуненою сучасними комунікаторами поза береги так званої діджиталізаційної журналістики.

Микола ТИМОШИК,
доктор філологічних наук, професор